

Verohallinnon automatisoitu päätöksentekomenettely ei täytä perustuslain vaatimuksia

Koska Verohallinnon automatisoitu verotus- ja päätöksentekomenettely ei perustu asianmukaiseen ja täsmälliseen lainsäädäntöön, jossa olisi otettu huomioon hyvän hallinnon ja oikeusturvan sekä virkavastuun asianmukainen toteutuminen, AOA piti sitä lainvastaisena.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt valtioneuvoston huomiota siihen, että automatisoituun päätöksentekomenettelyyn liittyy useita säätelemättömiä kysymyksiä. Valiokunnan mukaan sääntelytarpeesta tulee tehdä selvitys, jossa tulee tarkastella, millä tavoin automatisoidun hallintomenettelyn ja päätöksenteon sääntely täyttää lainalaisuuden, julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon oikeusperiaatteiden asettamia vaatimuksia sekä turvaa oikeusturvan ja virkamiesten virkavastuun asianmukaisen toteutumisen. Perustuslakivaliokunta uusimmassa lausunnossaan 7/2019 vp korosti selvitystarpeen merkitystä ja kiirehti selvitystyön viivytyksetöntä käynnistämistä ja asianmukaista resursointia.

AOA on samaa mieltä perustuslakivaliokunnan kanssa. Hän piti valitettavana, että Verohallinnossa automatisoitu hallinto- ja päätöksentekomenettely on edennyt laajasti ilman asianmukaista selvitystä ja arviota lailla säätämisen tarpeesta, jossa olisi otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetut avoimet ja selvitettävät seikat. AOA:n mukaan automatisoidun päätöksenteon sääntelytarpeet tulee selvittää viipymättä.

Automaattisen päätöksenteon sääntelyperusta

Valtiovarainministeriön ja Verohallinnon mukaan päätöksenteko perustuu verotuksen yleisiin periaatteisiin kuuluviin säännöksiin tutkimisvelvollisuudesta. Säännösten mukaan verotusta toimittaessaan veroviranomaisen on tutkittava saamansa tiedot ja selvitykset tavalla, joka asian laatu, laajuus, verovelvollisten yhdenmukainen kohtelu ja verovalvonnan tarpeet huomioon ottaen on perusteltua. AOA:n mukaan nämä säännökset koskevat tutkimistapaa eivätkä päätöksentekoa.

Verohallinnon automaattisen hallinto- ja päätöksentekomenettelyn säädöspohja ei täytä perustuslain vaatimuksia. Perustuslain säännökset hallinnon lakisidonnaisuudesta, hyvästä hallinnosta ja oikeusturvasta sekä lailla säätämisen vaatimuksesta edellyttävät AOA:n mukaan sitä, että Verohallinnon automaattisesta hallinto- ja päätöksentekomenettelystä säädetään lailla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Lain tasoisesta sääntelystä tulisi ilmetä muun ohella, miten asiat valikoituvat automaattisessa päätöksenteossa ratkaistavaksi ja miten toteutuu automatisoidun päätöksenteon algoritmien julkisuus. Algoritmin julkisuuden asianmukainen toteutuminen yksityiselle ymmärrettävässä muodossa edellyttää, että laissa on tarkkarajaisesti ja täsmällisesti määritelty, mitä algoritmillä automatisoidussa päätöksenteossa tarkoitetaan.

Virkavastuu

Verohallinnon yksiköiden työjärjestyksen määräys prosessinjohtajan päättämistä asioista on AOA:n mukaan yleisluonteinen eikä sen perusteella ole johdettavissa täsmällistä virkavastuuta eikä sen sisältöä ja laajuutta automaattisesta

päätöksenteosta. Myöskään prosessinomistajan virka-asemaan perustuvaa vastuuta ei voida pitää riittävänä virkavastuuna vahingonkorvaus-vastuun eikä perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen valossa rikosoikeudellisen vastuun toteutumisen kannalta.

Avoimuus

AOA:n mukaan hyvän hallinnon perusteisiin kuuluva luottamuksensuoja edellyttää, että Verohallinto tiedottaa avoimesti asiakkailleen, milloin heidän veroasiansa on käsitelty automaattisessa päätöksentekomenettelyssä. Verohallinnon asiakkailla on oikeus tietää heidän asiansa käsittelyn perusteet, jotta he voivat arvioida automaattisen päätöksenteon asianmukaisuutta ja jotta heidän oikeusturvansa toteutuisi. Myös Verohallinnon asiakaspalvelun asianmukaista toteutumista edistäisi se, että Verohallinnon kanssa asioivilla olisi tieto siitä, että asia on ratkaistu automaattisessa päätöksentekomenettelyssä. Verohallinnon asiakkailla olisi tällöin selkeämpi käsitys siitä, millaista neuvontaa ja ohjausta he asiansa hoitamiseen tarvitsevat.

Apulaisoikeusasiamies (AOA) Maija Sakslin oli ottanut kanteluiden johdosta omana aloitteena tutkittavakseen hyvän hallinnon ja oikeusturvan sekä virkavastuun toteutumisen Verohallinnon automaattisessa päätöksentekomenettelyssä.

Verohallinnossa oma-aloitteisen verojen määrääminen arvioimalla tehdään automaattisesti. Verohallinnosta lähetetään vuosittain noin 300 000 kehotuskirjettä puuttuvien ilmoitusten johdosta ja tehdään runsas 112 000 arvioveropäätöstä automatisoidussa käsittelyssä, jolloin tietojärjestelmä on suorittanut kaikki asian käsittelyn ja päätöksen teon vaiheet, ilman että kukaan luonnollinen henkilö on osallistunut asian käsittelyyn. Tässä automaattisessa arvioverotuksessa on myös määrätty 25 prosentin suuruinen veronkorotus arvioidusta veron määrästä. Niin ikään yhteisöjen tuloverotuksessa automaattiossa tehdään arvioverotuspäätöksiä ja määrätään viiden prosentin korotus arvioidun veron määrästä. Myös verojen maksamisen valvonta ja verojen perintä tapahtuvat muutoin kuin tapauskohtaiseen perintään siirrettyjen tapauksien osalta automaattiossa järjestelmään tehtyjen määritysten mukaisesti. Verohallinnossa verovelvollisen koko veroasian käsittely voi siten tapahtua niin kuulemis-, päätöksenteko- kuin perintävaiheineen automaattiossa ilman, että kukaan luonnollinen henkilö on osallistunut veroasian käsittelyyn.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin päätös [3379/2018](#) on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi. Lisäksi ratkaisut [2216/2018](#) ja [2898/2018](#).

Lisätietoja antaa esittelijäneuvos Ulla-Maija Lindström, p. 09 432 3355.